

КРИЗАТА В ЕВРОПА – ПОСЛЕДИЦИ ЗА АФРИКА

Едуард Маринов¹

Анотация: Продължаващата дългова криза в някои държави от ЕС крие сериозни рискове за икономическото развитие на Африка. Въпреки че засега са засегнати само отделни държави, съществува повишен риск от това кризата да се разрасне бързо и да обхване не само още европейски страни, но и други части на света. Ескалацията на кризата в Еврзоната, от една страна, намалява доверието в развитите държави, а от друга, негативните шокове създават напрежение в развиващите се страни, което несъмнено ще окаже ефект върху икономическото развитие на Африка. Основните канали, по които това влияе на континента, са: търговията от гледна точка на спадащото търсене на африканския износ от страна на Европа; намаляването на официалната помощ за развитие; съкращаването на финансовите приходи като преки чуждестранни инвестиции, парични трансфери, данъчни приходи; преструктурирането на глобалното търсене.

Ключови думи: Африка, Криза в евроната, ЕС

През последните три десетилетия в Африка се наблюдава положителен растеж, свързан с непостижимо преди това развитие на икономиките, които понасят негативните ефекти от глобалната финансова и икономическа криза по-добре от тези в много други региони. Редица изследователи дори предричат, че през следващото десетилетие континентът ще стане най-бързо развиващия се регион в света (UNECA, AUC. 2012).

Този имунитет на Африка към отрицателните последици на кризата е прогнозиран в началото на световната финансова и икономическа криза, предвид ограничената финансова интеграция на континента с останалата част на света (Seong Kang, G., A. Kamara and Z. Brixiova, 2011). Много африкански държави реагират доста добре спрямо финансовата криза в сравнение с други икономики. В публикувания наскоро African Economic Outlook 2011 се изтъква, че африканските икономики са преодолели спада, причинен от глобалната рецесия, с темпове на растеж, достигащи 4,9 % през 2010 г. спрямо 3,1% през 2009 г.

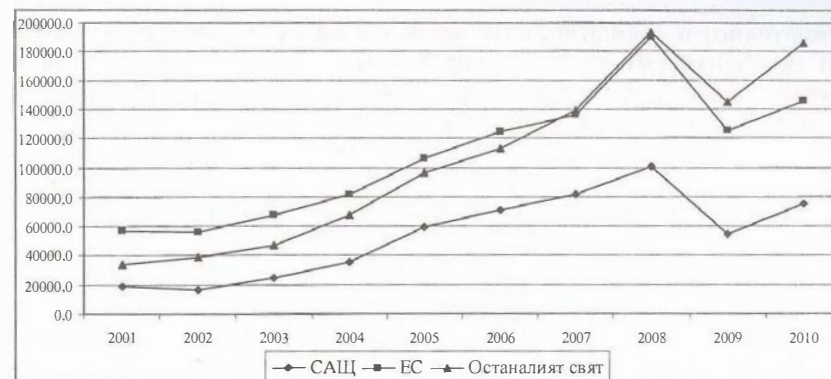
¹ Докторант в катедра „Международна икономика и политика“ на ВСУ „Черноризец Храбър“, eddie.marinov@gmail.com

Въпреки това рисковете, свързани със сегашната дългова криза в Европа, засилват опасенията за значително по-бавно глобално възстановяване. Има убедителни доказателства, приведени от африканските икономисти, че въздействието на кризата ще варира по региони според степента на тяхната зависимост от европейските пазари (UNECA, AUC. 2012).

Външна търговията

Евронзоната е жизненоважна дестинация за износа на Африка и източник на чуждестранни инвестиции; освен това тя е важен фактор от гледна точка на интеграцията на континента в глобалната икономика (Mbeki, T. 2011). Европейският съюз остава най-големият търговски партньор на Африка и степента, до която африканските икономики ще бъдат засегнати от кризата на еврото, зависи изключително много от силата на търговските връзки между Европа и различните региони на континента. Северна, Централна и франкофонските държави от Западна Африка вероятно ще усетят последиците по-чувствително, в сравнение с други региони, поради близките си връзки с Европа. Държавите в тези региони са изправени пред сериозен риск за търговията, свързан със спада в търсенето, който може да възникне в резултат от кризата.

На Фиг. 1 са показани тенденциите в африканските износ за Европейския съюз, САЩ и останалия свят от 2001 г. насам. Вижда се, че износът в района постоянно се покачва, достигайки пик през 2008 г., след което в резултат от глобалната икономическа криза през 2009 г. следва рязко понижение, а през 2010 г. се наблюдава известно възстановяване поради по-високите цени на горивата и минералите. Въпреки това, много африкански икономики все още са изложени на риск от спад в търсенето на експортни стоки от страна на Европа, породен от слабото агрегирано търсене в резултат от намаляването на темповете на растеж, мерките за фискална консолидация за преодоляване на дълговата криза и повишаването на протекционистските мерки. В допълнение, затягането на международните кредитни пазари води до реципрочни рискове при търговското финансиране.

Източник: UNCTADStat. 2012.

Фиг. 1. Тенденции в износа на Африка към ЕС, САЩ и останалия свят, 2000–2010

Всъщност най-новите данни на Конференцията на ООН за търговия и развитие (UNCTAD) показват, че общият обем на износа на Африка се свива през четирите тримесечия от октомври 2010 г. до септември 2011 (UNCTADStat. 2012). От 2010 г. износът за Европа съставлява над една трета от общия износ на Африка (вж. табл. 1).

Според Мханго (Mhango, У. 2010), макар и дошли навреме и ефективно, е малко вероятно спасителните пакети на ЕС и МВФ напълно да компенсират въздействието на дълговата криза на европейските икономики. Най-непосредствено и пряко европейската криза би могла да повлияе спрямо Африка от гледна точка на търговията. Като се имат предвид силните търговски връзки с европейските пазари, общите отрицателни въздействия върху африканския износ биха били значителни, а величината им на регионално и национално ниво ще варира според степента на зависимост от европейските пазари.

Влиянието на европейската криза върху търговията в Африка е различно в отделните сектори на икономиката. През 2010 г. горивата и минералите заемат над 65 % от общия износ на континента, подобно е и съотношението при ЕС. Не е твърде вероятно търсенето на тези продукти да бъде сериозно засегнато от дълговата криза (като обеми), въпреки че непостоянните им цени на световния пазар могат да окажат сериозно въздействие (както положително, така и

отрицателно, в зависимост от посоката на промяната на цените). При други износители, например Кения и Етиопия, чийто износ е основно от селскостопански продукти, влиянието на намаленото търсене от страна на ЕС може да е по-съществено.

Таблица 1
Износ на Африка за ЕС по региони (дял от общия износ, %)

	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Източна Африка	46	45	41	41	40	40	37	34
Южна Африка	42	41	42	40	38	35	33	31
Западна Африка	32	27	21	28	25	28	31	27
Централна Африка	29	21	21	17	20	20	20	15
Северна Африка	69	64	63	60	56	58	56	55
Африка – общо	49	44	41	41	39	40	39	36

Източник: UNCTADStat. 2012.

От гледна точка на въздействието на кризата върху търговията, в Африка съществуват редица регионални различия, които зависят от търговските връзки с Европа. От табл. 1. се вижда, че макар за периода 2000–2010 г. дялът на африканския износ за Европа да се понижава от близо 50 до 35 %, той все още е повече от половината за Северна и над една трета за Източна и Южна Африка. Затова и едно рязко намаление в търсенето на африканския износ от страна на Европа би повлияло по различен начин върху отделните части на континента.

Кризата дава на Африка три ключови урока относно политиката ѝ за насърчаване на търговията като механизъм за постигане на устойчив растеж. Първо, тя откроява важността на развитието на вътрешноконтиненталната търговия, която на сегашните си нива не е достатъчна като обем и стойност, за да се противопостави на цикличните ефекти от слабото търсене на износа, като по този начин прави континента уязвим спрямо външни шокове. Като се има предвид нарастващото население на Африка и съответното разширяване на средната класа, може да се каже, че е налице огромен пазар за вътрешнорегионалната търговия за задоволяване на съществуващото вътрешно търсене. Второ, африканските правителства трябва да се стремят да надграждат сегашния ръст в търговията с южните си партньори. От табл. 2. се вижда, че през последното десетилетие дялът на търговията на Африка с ключови южни партньори нараства

повече от два пъти – от около 10 % през 2000 г. до близо 20 % през 2009 г., което до голяма степен отразява и балансира намалението на дела на търговията с Европа. Допълнителната диверсификация на износните дестинации към южните партньори ще помогне на континента да овладее някои специфични рискове, произтичащи от особеностите по-скоро на регионалните, отколкото на глобалните икономически шокове (UNECA, AUC. 2012). Накрая и във връзка с първата точка, кризата подчертава важността на диверсификацията на износните продукти. Тесният набор на износни продукти, състоящ се основно от първични стоки, ограничава възможностите за търговия в рамките на континента, тъй като страните не са в състояние да предоставят стоките, които африканските потребители търсят. Той също така прави Африка уязвима от сътресения в цените на суровините, което може да има негативно влияние върху растежа, както се случва през 2009 г. Диверсификацията на търговията ще спомогне и за увеличаване на вътрешнорегионалната търговия, и за смекчаване на въздействието на външните ценови шокове (Seong Kang, G., A. Kamara and Z. Brixiova, 2011).

Таблица 2
Дял на традиционните и южните партньори на Африка във вноса, износа и търговията, 2000 и 2009 г. (%)

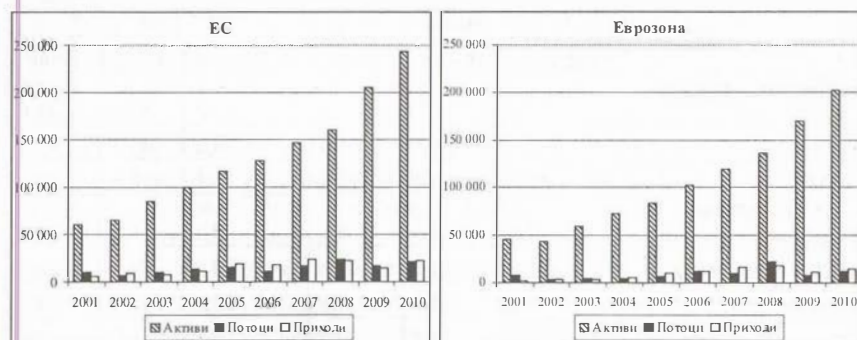
	2000			2009		
	Търговия	Износ	Внос	Търговия	Износ	Внос
Общо традиционни партньори	77,0	78,3	75,4	63,5	67,6	59,0
ЕС	53,5	51,3	56,4	44,3	43,1	45,6
САЩ	16,1	20,4	10,1	13,1	18,4	7,3
Други традиционни партньори	7,5	6,6	8,8	6,1	6,1	6,1
Южни партньори	10,3	10,9	9,6	23,9	23,1	24,5
Китай	4,7	4,6	4,9	13,9	13,1	14,7
Индия	2,3	2,4	2,1	5,1	6,0	4,0
Бразилия	1,7	2,0	1,3	2,5	2,4	2,7
Турция	1,6	1,9	1,3	2,4	1,6	3,1
Други държави (68)	12,7	10,8	15,0	12,6	9,3	16,5
Общо (млрд. USD)	246,4	142,4	104,0	673,4	350,8	322,5

Източник: African Economic Outlook 2011.

Преки чуждестранни инвестиции

От 2007 до 2009 г. потоците на преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) от Европейския съюз към африканските икономики са нараснали значително – от 17 млрд. до 21 млрд. евро. По-специално, ЕС-15 са увеличили четирикратно своите инвестиционни активи в Африка – от 51 млрд. евро през 2000 г. до 208 млрд. през 2009 г. (вж. фиг. 2). Страните от ЕС са продължили да получават доход от тези свои инвестиции, приблизително равен на размера на потоците от ПЧИ към Африка. Приходът на ЕС-15 от инвестициите в континента се е увеличил почти двойно.

Тенденцията, показана на фиг. 2, предполага, че в африканските икономики не трябва да се очаква значително намаляване на инвестиционните активи на ЕС, освен ако кризата в Съюза не се задълбочи сериозно и не стане различна от световната финансова криза от 2008 г. Потоците на ПЧИ в Африка потенциално могат и да нарастват поради отслабването на привлекателността на пазарите на държавите от ЕС и САЩ. Данните показват, че нивата на потреблението и бизнес доверието за тези пазари са като през 2009 г., когато Европейският съюз е в рецесия. Въпреки това съставът на инвестиционните активи може да претърпи промяна – от високо-рискови проекти към такива със сравнително по-нисък рисков фактор.

Забележка: ЕС до 2003 – 15, до 2008 – 25; Еврозона – до 2006 – 13, 2007 – Е314, 2008 – Е3 15.

Фиг. 2. ПЧИ на ЕС и Еврозоната в Африка – активи, потоци, приходи (млн. евро)

Източник: Eurostat, 2012

Същевременно африканските инвеститори могат да получат възможност за придобиване на държавни компании в Европа в случаите, когато някои затруднени европейски държави търсят ликвидност. Това е реална възможност, имайки предвид, че през 2008 г. ПЧИ от Африка в ЕС възлизат на 25 млрд. евро, като производът им е от трите най-големи африкански икономики – РЮА (24 %), Нигерия (19 %) и Египет (16 %) (Eurostat, 2012).

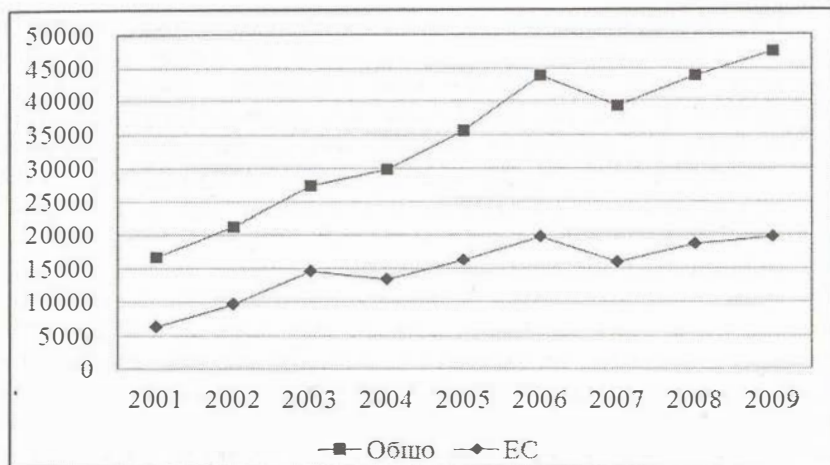
Официална помощ за развитие

Последните данни на ОИСР показват, че над 45 % от общата помощ, предоставяна от ЕС, е насочена към Африка (OECD, 2011a). Данните сочат също, че размерът на помощта нараства въпреки глобалната финансова криза, което съответства на поетите от държавите и институциите в ЕС ангажменти – абсолютните стойности се повишават дори през 2010 г. Това се дължи донякъде на ефекта на забавянето – трябва време, за да се вземат политически решения, които да отговарят на случващото се в икономически план (UNECA, AUC, 2012).

Ако европейската дългова криза се задълбочи, правителствата ще са принудени да съкратят разходите си, което ще доведе до намаляване на официалната помощ за развитие (ОПР) за развиващите се страни². Гърция, Испания, Португалия, Италия и Ирландия вече прилагат строги режими на икономии. Тези мерки ще се отразят сериозно на Африка, защото в това отношение континентът зависи силно от ЕС. ОПР са над 80 % в четири държави (Алжир, Мавриций, Тунис и Мароко), над 50 % в 23 държави и най-малко 20 % във всички африкански страни (World Bank, 2011).

Позитивното е, че вероятното намаляване на притока на ОПР към Африка може да насърчи и засили националната и алтернативната мобилизация на ресурси. Същевременно ограничаването на зависимостта от донорите на африканските икономики ще улесни африканците да “вземат съдбата си в собствените си ръце” (Mbeki, Thabo, 2011).

² Франция намалява двустранната помощ заради обвързаността ѝ с БВП; Ирландия вече е съкратила общия бюджет за ОПР с 22 %; Германия планира да понижи държавните си разходи с 81,6 млрд. за периода 2011–2014 г.

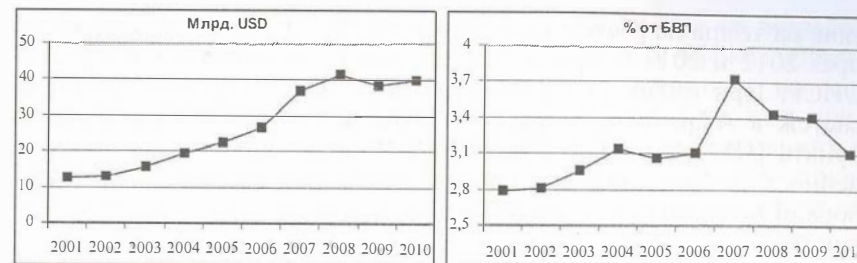
Фиг. 3. Официална помощ за развитие в Африка 2000–2009 г. (млн. USD)

Източник: African Development Indicators 2011, World Bank.

Парични трансфери

Трансферите от емигранти заемат значителен дял от доходите на много домакинства в развиващите се държави (за 2010 г. в Африка те са 3,1 % от общия БВП). Повишаването на безработицата и понижаването на доходите поради икономическия спад водят до спадане и на паричните трансфери. Въпреки че през 2009 г. като резултат от глобалната финансова криза трансферите намаляват, през 2010 г. те се увеличават почти до размера от 2008 г.

Прогнозите на Световната банка са, че през следващите няколко години трансферите за Африка ще нарастват. Това обаче подлежи на преразглеждане от гледна точка на кризата в Еврозоната, защото тя може да създаде постоянна безработица, да повлияе негативно върху възможностите за работа на емигрантите и да допринесе за затягане на режима спрямо новите такива. Това би довело до намаляване на паричните трансфери.

Фиг. 4. Парични трансфери от емигранти 2000–2010 г.

Източник: UNCTADStat. 2012.

Потенциално намаляване на данъчните приходи

Отслабването в търсенето на африкански износ от страна на Европа може да повлияе негативно и върху данъчните приходи, особено от гледна точка на свързаните с търговията и ресурсите данъци, което би затруднило африканските страни да поддържат планираните нива на публични разходи (в т.ч. и планираните инфраструктурни инвестиции в дългосрочен аспект). Държавите с висок бюджетен дефицит са най-силно изложени на фискални рискове³.

Намаляването на данъчните приходи може да е сериозно и сред износителите на горива и минерали. Данъците, свързани с ресурсите, остават най-важния финансов източник за няколко страни, достигайки през 2007 г. до 66 % в Либия и 39 % в Ангола. Средно, свързаните с ресурси приходи от данъци почти са се утроили като дял от БВП между края на 90-те години на миналия век и началото на финансовата криза, когато отново стават около 15 % от БВП.

Очаквани последици

В зависимост от силата и формата на различните канали на влияние на кризата африканските икономики и народи вероятно ще бъдат изправени пред разнообразни негативни социални и икономически последици.

На базата на предвижданията на ОИСР за влиянието на кризата в Еврозоната Икономическата комисия за Африка очаква намаля-

³ През 2009 г. 15 държави в Африка имат бюджетен дефицит над 5 % от БВП – Еритрея, Чад, Гана, Алжир, Ангола, РЮА, Египет, Кабо Верде, Кения, Мозамбик, Букина Фасо, Мавритания, Малави, Ботсуана, Нигерия.

ване на темпа на растеж на континента с 0,7 и 1,2 процентни пункта през 2012 и 2013 г. при осъществяване на най-лошия сценарий на ОИСР. При оптимално решаване на кризата в Европа темпът на растеж в Африка ще нарасне респективно с 0,3 и 0,6 процентни пункта (UNECA, AUC, 2012, с. 11). Въпреки това икономическата дейност ще бъде засегната при който и да е от сценариите на ОИСР поради пониженото търсене на износа и по-ниските цени на суровините.

Кризата в Евразоната оказва влияние върху икономическия растеж, а оттам и върху възможностите на африканските правителства да смекчават икономическите ефекти чрез фискална политика. Намаляването на данъчните приходи ще ги затрудни точно тогава, когато са нужни повече разходи за борба с ефекта от голямата безработица и високите цени на храните. В това отношение трябва да бъдат взети предвид и социалните последици от намалената икономическа активност и повишената безработица.

Голяма част от финансирането на социалния сектор в африканските държави идва от външна помощ. Редица държави вече изпитват трудности при осигуряването на публични блага и услуги, което води до тежка зависимост от донорство. Поради това намаляването на притока на ОПР в резултат от бюджетните рестрикции в държавите-донори, засегнати от кризата, вероятно ще доведе до ограничаване на финансирането на социалните програми⁴. Промяната в потоците на ОПР през следващите години ще предизвика влошаване на условията на живот, а ако кризата в Евразоната се задълбочи, притокът на ОПР може да спре доста рязко.

Намалената помощ за Африка вероятно ще увеличи и нивото на бедността заради съкращаването на ресурсите, насочени към селското стопанство. Според статистика на Световната банка (World Bank, 2011) в сектора на селското стопанство са заети повече от две трети от населението и то дава над една трета от БВП на континента. Във връзка с това трябва да се има предвид, че в изследване на Световната банка се твърди, че икономическият растеж на селското стопанство е двойно по-ефикасен за намаляване на бедността от този в останалите сектори (World Bank, 2008).

Въпреки че не е вероятно да се случи в краткосрочен план, намаляването на търговията и паричните потоци, предизвикано от

⁴ Програмите в областта на здравеопазването, образованието и други социални дейности са най-уязвими от гледна точка на вероятността за намаляване на финансирането.

икономическия спад в Европа, ще породят повишаване на безработицата, уязвимостта и бедността сред населението в Африка. Понижаването на приходите и заетостта в секторите, свързани с износа, вероятно ще се разпространи и към други сектори. Спадът в приходите в един сектор ще доведе до намаляване на търсенето в други, особено в тези, свързани с основните потребителски стоки, поради икономическите взаимовръзки и негативния ефект на мултиплицирането. Освен това държавите трябва да посрещнат и предизвикателствата на структурните промени, например увеличаването на работната сила, нарастването на търсенето на продукти, като: петрол, злато и други минерали за сметка на намаленото търсене при други – туризъм, диаманти и овощарство.

Проучвания на Международната организация на труда (МОТ) сочат, че между 2000-та и 2011 г. нивото на безработица в Африка спада въпреки значителното увеличение в Северна Африка от 2010 до 2011 г. Предвижданията на МОТ за 2012 г. са, че безработицата в този регион ще нарасне още и ще достигне до 11 % под влияние както на социалната и политическата нестабилност, така и на европейската дългова криза (от гледна точка на работещите в Европа емигранти). За останалата част от континента се очаква безработицата да остане на практика същата – около 8,2 %. За да се подпомогне устойчивото развитие в Африка, трябва да бъдат предприети целенасочени мерки за борба с нивото на безработицата и бедността, особено сред младите хора и жените (ILO, 2011).

Ако европейските активи и притоци на ПЧИ окажат негативно влияние върху африканските икономики, те ще имат и по-високо ниво на безработица и бедност поради липсата на балансиращ ефект от държавна политика и допълнителен приток на ПЧИ от останалия свят. Освен това, ако паричните трансфери от емигранти за африканските икономики и домакинства спаднат, те ще са по-уязвими поради намалените приходи и достъп до социални услуги.

Възможни политически мерки

Предвид непосредственото въздействие от дълговата криза в Европа и произтичащите от това последици за Африка от жизненоважно значение е държавите да вземат политически мерки, за да им се противопоставят:

Фискална и парична политика – африканските държави, които имат фискална свобода, могат да се насочат към фискални облекчения за поддържане на съвкупното търсене в зависимост от наличността на национално и външно финансиране. Въпреки това

тези политики трябва да се предприемат внимателно, за да не натоварят прекомерно частния сектор и да се избегне отрицателно въздействие върху напредъка на Африка към дългова устойчивост. Паричните власти трябва да продължат да насърчават създаването на климат на висок растеж и да се намесват, когато инфлационният натиск се окаже прекомерен.

Мобилизиране на финансов ресурс – като се има предвид потенциалният спад на финансовите потоци в Африка, са необходими мерки за разширяване на данъчната основа, както и за увеличаване на ефективността на данъчните сборове. Трябва да се намери механизъм, за да се гарантира, че частните и неформалните сектори се облагат реципрочо на останалите. Издаването на облигации също трябва да стане част от бюджетната рамка. Африка може да мобилизира финансови ресурси чрез насочване на своята диаспора с подходящи парични инструменти.

Трансфери за смекчаване на социалното въздействие – бедните най-вероятно ще пострадат от последиците от спадането на икономическата активност и намаляването на наличните финансови ресурси за частния и публичния сектор в Африка. Ето защо правителствата трябва да приложат всички възможни фискални механизми, за да се улеснят трансферите към тези, които са най-засегнати, например чрез увеличаване на помощите за безработни и временно предоставяне на субсидии за намаляване на разходите за храна. В това отношение могат да бъдат използвани приходите от добивните сектори.

Заклучение

Макар че перспективите за растеж на Африка остават стабилни, рисковете за континента, от гледна точка на кризата на Еврозоната, трябва да се следят и преценяват внимателно, особено относно приходите от износ и финансовите потоци. Ясно е, че такива въздействия ще варират в целия континент, като Северна Африка е най-уязвима към намаляването на търсенето от страна на ЕС. Въпреки че фискалните рискове, в това число съкращаването на данъчните приходи и свиването на официалната помощ за развитие от ЕС, са идентифицирани и разглеждани като възможни, няма ясни доказателства за това, дали те ще се осъществят на практика и ако да, до каква степен. Приоритет следва да бъдат мерките за възстановяване и поддържане на фискалната стабилност, която е основна предпоставка за макроикономическа стабилност в момент на глобална несигурност.

Глобалната финансова криза вече предизвика преосмисляне на моделите на развитие, избрани от африканските страни в миналото, с подновен интерес към местните и регионалните фактори на растежа (Brixiova, Z., Kamara, A. B. and L. Ndikumana, 2010). Излагането на риск от дълговата криза в Европа и опасенията за побавно възстановяване на САЩ също открояват необходимостта африканските страни да диверсифицират търговията, финансовите потоци и други източници на финансови ресурси в други региони на света, например Близкия изток и Азия.

Както казва Табо Мбеки, президент на Република Южна Африка от 1999 до 2008 г.: „Трябва внимателно да следим развитието на кризата в Еврозоната и ЕС, знаейки, че ако тя се влоши, вероятно ще доведе до нестабилност на еврото, което ще има изключително негативно влияние върху глобалната икономика, с подобно негативно влияние и върху нашите икономики, което от своя страна би довело до голяма социална нестабилност в нашите страни. Очевидно е, че кризата в Еврозоната допълнително ще задълбочи вече преобладаващото мнение сред европейците, че Африка е в периферията на тяхната глобална стратегия, освен като част от света, в която те може по свое желание да доминират като „естествен“ заден двор. Трябва да загърбим погрешната представа, че кризата в Еврозоната и ЕС няма нищо общо с нас.“ (Mbeki, T. 2011)

Използвана литература

- AfDB and others. 2011. *African Economic Outlook 2011*. Paris: OECD Publishing.
- BBC News. 2011. Eurozone emergency deal: Key elements. Available from <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15472679>.
- Brixiova, Z., Kamara, A. B. and L. Ndikumana, 2010. Containing the impact of the global crisis and paving a way for strong recovery in Africa. *African Development Bank Financial Crisis Policy Brief*, No. 2/2010
- European Commission. 2012. Eurostat. Available from <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
- ILO. 2011. *Global Employment Trends 2011: The challenge of a jobs recovery*. Geneva: International Labour Office.
- Kamara, A.B. and G. Seong Kang. 2010. How Africa could suffer from the EU's economic slowdown. *Trade Negotiations Insights*, vol. 9, No. 8 (October). Geneva: International Centre for Trade and Sustainable Development. Available from <http://ictsd.org/i/news/tni/87751>.
- Mbeki, Thabo. 2011. When Europe Sneezes, Will Africa Catch a Cold? The Euro Crisis, Globalisation and Africa. African Leadership Foundation.

- OECD. 2011a. *Development Aid at a Glance, Statistics by Region, Africa*. Available from www.oecd.org/dataoecd/40/27/42139250.pdf.
- OECD. 2011b. *OECD Economic Outlook*, preliminary version, November. Paris.
- Seong Kang, G, A.B. Kamara and Z. Brixiova. 2011. The European Debt Crisis: Risks for Africa? Market Brief, Volume 1, Issue 2. The African Development Bank Group.
- UNCTAD. 2012. UNCTADStat. Available from <http://unctadstat.unctad.org>.
- United Nations Commission for Africa, African Union Commission. 2012. The Impact of the European Debt Crisis on Africa's Economy – A Background Paper. 5th Joint Annual Meetings of the AU Conference of Ministers of Economy and Finance and ECA Conference of African Ministers of Finance, Planning and Economic Development, Addis Ababa, Ethiopia.
- World Bank. 2008. World Development Report: Agriculture for Development. Policy Brief.
- World Bank. 2011. African Development Indicators Database. Available from <http://data.worldbank.org/data-catalog/africa-development-indicators>.